

Namık Kemal'in Edebî Dünyasında Ahlakî Söylem: *İntibah*'ta Efendi-Köle Ahlakı ve Hınc Duygusu

Moral Discourse in Namık Kemal's Literary World: Master-Slave Morality and Resentment in İntibah

Öz

Ferhat UZUNKAYA*

* Dr. Öğr. Üyesi, Ardahan Üniversitesi,
İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
Ardahan, Türkiye.
e-posta: ferhatuzunkaya@ardahan.edu.tr
ORCID: 0000-0001-6100-0010
ROR ID: ror.org/042ejbk14

Gönderilme Tarihi / Received Date
01.12.25

Kabul Tarihi / Accepted Date
17.02.26

Yayın Tarihi / Publication Date
21.03.2026

Atıf/Citation: Uzunkaya, F., Namık Kemal'in
Edebî Dünyasında Ahlakî Söylem: *İntibah*'ta
Efendi-Köle Ahlakı ve Hınc Duygusu
Dil ve Edebiyat Araştırmaları, 33, 215-233
doi.org/10.30767/diledeara.1833755

Hakem Değerlendirmesi:

İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körlème.

Çıkar Çatışması:

Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek:

Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını
beyan etmiştir.

Peer-review:

Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest:

The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support:

The author declared that this study has received
no financial support

Dil ve Edebiyat Araştırmaları

Dergimizde yayımlanan makaleler CC-BY-NC-ND
lisansı altında açık erişim olarak yayımlanmaktadır.

Language and Literature Studies

The articles published in our journal are published
as open access under the CC-BY-NC-ND license.
tded.org.tr | 2025

Bu makalede, Namık Kemal'in edebî dünyasındaki ahlak anlayışını, özellikle *İntibah* romanı üzerinden, Friedrich Nietzsche'nin "efendi-köle ahlakı" ve "hınc" (ressentiment) kavramları bağlamında incelenmektedir. Çalışma, Osmanlı modernleşme sürecinin doğurduğu etik gerilimleri, geleneksel ile nihilistik modern ahlakî yapılar arasındaki çatışma ekseninde ele almaktadır. *İntibah*'ta Mahpeyker, bireyci modernist ahlakın neden olduğu etik krizleri ve modernitenin hınc temelli, tepkisel ahlak anlayışını temsil eder. Bu ahlakın yol açtığı etik krizin hem faili hem de bu krizi olumsuzlayan bir tip olan Mahpeyker'in hıncı, kendi kendine bir değer üretemeyen ve kendi pozisyonunu karşısındaki üzerinden tanımlayan "kötü" kavramının temsili olan köle ahlakının tepkisel bir sonucudur. Buna karşılık Dilaşub geleneksel Osmanlı etik ideallerinin temsilcisidir. Geleneksel ve modernist ahlak anlayışları arasında bocalayan Ali Bey ise geçiş sürecindeki Osmanlı toplumunun yaralı bilincini yansıtan bir tiptir. Makalede, Namık Kemal'in bireyci modernist ahlakın yol açtığı etik çözülmeye karşı edebiyatı yalnızca estetik değil, aynı zamanda ahlakî ve toplumsal bilinç inşasına yönelik bir araç olarak kullandığı *İntibah* romanı, Nietzsche'nin efendi ve köle ahlakı kavramları çerçevesinde incelenecektir. Roman, karakterlerin değişen duygular dünyaları bakımından incelenecek; hınc duygusu ekseninde ise modernleşme ve nihilizm eleştirisi bağlamında değerlendirilecektir. Böylece, Namık Kemal'in modernist etik krizler karşısında ortaya koyduğu geleneksek ahlakî yapı ile bu yapının toplumsal bilinç inşasındaki rolü ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Namık Kemal, *İntibah*, Ahlak, Hınc, Efendi-Köle ahlakı

Abstract

This article analyzes Namık Kemal's understanding of morality in the literary world, especially through his novel *İntibah*, in the context of Friedrich Nietzsche's concepts of "master-slave morality" and "resentment." This study examines the ethical tensions arising from the Ottoman modernization process in terms of the conflict between traditional and nihilistic modern moral structures. In the novel, Mahpeyker represents the ethical crises caused by individualist modernist morality and the resentment-based, reactionary morality of modernity. As both the perpetrator of the ethical crisis caused by individualist modernist morality and a type that negates this crisis, Mahpeyker's resentment is a reactionary result of slave morality, which is the representation of the concept of "evil" that cannot produce a value for itself and defines its own position through the other. In contrast, Dilaşub is a representative of traditional Ottoman ethical ideals. Ali Bey, who vacillates between traditional and modernist ethics, is a character who reflects the wounded consciousness of the Ottoman society in transition. In this article, Namık Kemal's novel *İntibah*, in which he uses literature not only as an esthetic but also as a tool for the construction of moral and social consciousness against the ethical dissolution caused by individualist modernist morality, will be analyzed within the framework of Nietzsche's concepts of master and slave morality. The novel will be analyzed in terms of the changing emotional worlds of the characters and will be evaluated in the context of the criticism of modernization and nihilism on the axis of resentment. Thus, Namık Kemal's traditional moral structure despite modernist ethical crises and the role of this structure in the construction of social consciousness will be revealed.

Keywords: Namık Kemal, *İntibah*, Morality, Resentment, Master-Slave morality

Giriş

“Onların (garplıların) birtakım âsâr-ı nefiselerine taklit eder ve şark ve garbın fikr-i kemal ve bikr-i hayalini izdivaç ettirmeğe çalışırız.”¹

Namık Kemal

Aydınlanma, 17. ve 18. yüzyıllarda Batı’da akılcı düşünceyi merkeze alarak metafizikten arınmayı ve özgür düşünceye ulaşmayı amaçlayan bir dönüşüm sürecidir. Rasyonalizm ve pozitivistlik etkisiyle bireyin dünyayı anlamlandırma biçimi köklü bir şekilde değişmiş; bu süreç, Kant’ın “aklını kullanma cesareti” (Kant, 2019, s. 51) sözüyle özetlenmiştir. Rönesans ve Reform hareketleriyle dinî düşüncenin merkezi rolü zaten zayıflamışken Aydınlanma ile bu zayıflama köklü bir zihinsel dönüşüme evrilmiş; din, toplumsal yaşam üzerindeki etkisini büyük ölçüde yitirmiştir. Ancak bu dönüşüm, özgürleşmenin yanı sıra aynı zamanda geleneksel kültürlerin, inançların ve aidiyet duygusunun kaybı gibi eleştirilen sonuçları da beraberinde getirmiştir. Özellikle bireysel özgürlükle birlikte toplumsal ve kültürel değerlerin zedelenmesine dair tartışmalar, Aydınlanma düşüncesine yöneltilen temel eleştiriler arasında yer alır (Touraine, 1995, s. 24).

Mitlerden kurtulma ve akıl yoluyla özgürleşme amacı güden Aydınlanma, zamanla “büyü bozumu” olarak adlandırılan bir dönüşüme uğramıştır. Bu kavram, Max Weber’in modernleşme sürecinde dünyanın büyü ve mistik anlamlarından arındırılmasını ifade eden tanımıyla ilişkilidir. Aydınlanmanın bu ileri aşaması, aklın egemenliği altında insanın doğa ve topluma dair geleneksel, mitik ve metafizik açıklamalardan sıyrılarak, gerçekliği rasyonel düşünce ve bilimsel yöntemlerle anlamlandırma çabasını temsil eder. Ancak Theodor Adorno ve Max Horkheimer (2014, s. 10), *Aydınlanmanın Diyalektiği* adlı eserlerinde bu dönüşümün zamanla bireyi özgürleştirmek yerine yeni bir tahakküm biçimine mahkûm ettiğini savunurlar.

Böylesi bir yapıda, Nietzsche’nin “Tanrı öldü” ifadesi, Aydınlanma eleştirisinin merkezî nüvesini oluşturur. Bu ifade, Batı düşüncesinin ahlak, anlam ve değer gibi temel dayanaklarının geçerliliğini yitirmesinin simgesi hâline dönüşmüştür. Bu yeni düzen ise kuşkusuz kendine özgü yeni bir ahlak, anlam ve değer sistemi üretecektir.

Batı dışı toplumlar, modernleşme süreçlerinde bilimsel ve teknik ilerlemelerinin yanı sıra, Aydınlanmanın kendine özgü ahlak anlayışının etkilerini de hissetmiştir. Osmanlı İmparatorluğu da Batı’nın Aydınlanma ile yaşadığı bilimsel ve teknik dönüşümü gözlemleyerek modernleşme sürecini başlatmıştır. Namık Kemal, Batılılaşmanın getirdiği modernist ahlak anlayışı karşısında geleneksel ahlakı merkeze alır. “Geleneksel hikâye ve masal kahramanlarının büyücü yetkilerinden kaçınarak her günkü yaşantısının içerisinden seçilmiş kişilere bağlı konuları işlemeyi yeğ görmüştür. Özellikle, ilk olarak kişilerin duygu, tutku niteliklerini veren çizgileri incelemeyi denemiştir” (Dino, 2008, s. 25). Bu yaklaşımıyla edebiyatı estetik bir alan olmanın yanı sıra toplumu gözlemlene, duyumsama ve bilinçlendirme aracı olarak değerlendirmiştir.

Nitekim Namık Kemal, *Son Pişmanlık Mukaddimesi*’nde, edebiyatın ahlaka hizmet etmesi gerektiğini şu sözlerle vurgular: Gazetelerde bu mübahase üzerine bir varaka daha görüldü ki, güya iki tarafından re’yini tevfi kan çalışır da ahlâkımızın tezhibini Ahlâk-ı Alâî ve Makamat-ı Harîr yolunda birtakım kitapların teksir ve tercümesine ta’lik ettikten sonra şimdi yazılan hikâyâtta ahlâk-ı

1 Namık Kemal, “Son Pişmanlık-İntibah”, *Yeni Türk Edebiyatında Önsözler* içinde, ed. Hakan Sazyek ve Esra Sazyek (Ankara: Akçağ Yayınları, 2019), 51.

milliyece bir hizmet husulü memul olmadığını söyler. Halbuki Ahlâk-ı Alâî kadar ciddi bir kitabı -velev ne kadar lisan-ı avamda yazılmış olursa olsun-okuyup ondan istifade etmek zaten terbiye görmüş adamların kârıdır.

Makamat-ı Harirî ise bilâkis ahlâkî ifsat eder. (Ebu Zeyd Sürucî'nin kadı huzurunda zevcesiyle geçen muhaveresini okusun) (Enginün ve Kerman, 2011, s. 161-162).

Namık Kemal, ahlaki öğretilerin ciddi nasihat kitaplarının yanı sıra halkın anlayabileceği biçimde kurgusal anlatılar yoluyla sunulması gerektiğini vurgular. Bu bağlamda “kendisi san’atla ahlâkî birleştirmek gâyesini güder” (Kaplan, 1948, s. 141) diyerek hikâye ve tiyatro eserlerinin hem eğitici hem de estetik açıdan değerli olması gerektiğini belirtir. Ona göre edebiyat, insan doğasını çözümlemeli; duyguları ve vicdanı harekete geçirmelidir.

Yine *Mukaddime-i Celal*'de, romanın amacını, şöyle ifade eder: “Romanda maksat, güzerân etmişse bile güzerânı imkân dahilinde olan bir vakâyı-ahlâk ve âdât ve hissiyât ve ihtimalâta müteallik her türlü tafsîlâtıyla beraber- tasvir etmektir” (Enginün ve Kerman, 2011, s. 149). Bu yaklaşımıyla edebiyatı ahlaki bir rehber ve hem bireysel hem de toplumsal dönüşüm aracı olarak görür. Düşünceleri ve eserleriyle Osmanlı toplum yapısında köklü değişimlere katkıda bulunan Namık Kemal'in ateşli ve mücadeleci mizacı, onun hem bir fikir adamı hem de bir edebiyatçı olarak dönemin yenilik hareketlerine yön vermesini sağlamıştır (Korkmaz, 2007, s. 34).

Osmanlı'nın modernleşme sürecine yakından tanıklık eden Namık Kemal, bu süreci toplumsal düzenin inşasında ahlaki ve etik değerlerle birlikte düşünür. Ona göre Osmanlı'daki modernleşme sorunsalı, geleneksel ahlaki değerlerin korunması ve geliştirilmesi çerçevesinde ele alınmalıdır. Zira Namık Kemal'de din ve tarih duygusu çok kuvvetlidir (Kaplan, 2004, s. 161-162).

Ahlak kurallarına büyük önem veren Namık Kemal ne toplumun huzurunun ne de bireylerin birbiriyle olan ilişkilerinin bozulmasını ister (Reyhanoğulları, 2015, s. 213). Batı'da ortaya çıkan etik krizleri, modernliğin sorgulanması gereken yanları olarak değerlendirir. Bu doğrultuda “katı bir ahlâkçı olan” (Kudret, 1977, s. 95) Namık Kemal, Osmanlı modernleşmesini geleneksel değerlerle uyumlu biçimde yeniden anlamlandırmaya çalışır. Ona göre modernist bireyci ahlakın ürettiği “köle ahlakı”na karşı, toplumun değer üreten geleneksel ahlaki yapısı korunmalıdır. Nitekim “Namık Kemal, ‘ben’ etrafında akılla dış dünyadaki hadiseleri değerlendiren, aynı merkez etrafında akıl ile kurulmuş bir cemiyet düzeni isteyen, gelişmeye açık iradî insanı, bizi biz yapan değerlerle zenginleştirmeyi amaç edinen biridir” (Aktaş, 1993, s. 9).

Aydınlanmacı aklın eleştirisini merkeze alan Nietzsche, *Ahlakın Soykütüğü* adlı eserinde ahlaki değerlerin kökenine yönelik bir sorgulama yürütür. Ona göre ahlak tipolojisi, insanların “psikolojik” gelişimini tarihsel bir çerçevede inceleyen soy bilimsel araştırmanın uzantısıdır (Doğan, 2022, s. 12). Nietzsche, kitabın ilk denemesinde hınç (*ressentiment*) duygusunu ahlaki eleştirisinin merkezine yerleştirir. “İyi” kavramını *efendi ahlakı*, “kötü” kavramını ise *köle ahlakı* ile ilişkilendirir. Bu karşıtlık, efendi ve kölenin hayatı yaşama ve anlamlandırma biçimleri üzerinden açıklanır. Dolayısıyla, efendi ve köle ahlakı, farklı bilinç durumlarının ve varoluşsal konumlanmaların yansıması olarak değerlendirilir.

Nietzsche, *Ahlakın Soykütüğü*'nde iyi ve kötü kavramları üzerinden ahlakın soy kütüğünü inceler ve “iyi” kavramını efendi ahlakıyla ilişkilendirir. Ona göre iyi olanlar, “soylu, güçlü, yüksek konumlu, yüksek ruhluydular; kendilerini öyle duyuruyor ve öyle ortaya koyuyorlardı; eylemleri iyi, yani birinci sınıftı; tüm alçak ruhlu, bayağı ve ayaktakımı olanın zıddına” (Nietzsche, 2024, s.

43). Bu çerçevede efendi ahlakı, kendini “iyi” olarak tanımlayan ve bu iyiliği kendi içinden üretebilen bir değer sistemi üzerine kuruludur. Nietzsche’nin “mesafe pathosu” olarak adlandırdığı üstünlük duygusu, soyluların kendi varlıklarını sıradan ve bayağı görülenlere karşı kurmalarıyla biçimlenir. “İyi” kavramı, bu anlamda yararlılık ve güçle ilişkilendirilir; buna karşılık, “kötü”, zayıf, değersiz ve aşağı görülene tekabül eder. Toplumsal ve dilsel değişimler sonucu bu kavramsal ayrım giderek daha belirgin bir hâle gelmiştir. Etimolojik olarak başlangıçta “iyi”, soylu ve asil kimseleri tanımlarken, zamanla “bayağı”, “kaba” ve “alçak” gibi sıfatlar “kötü” anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Böylece, “iyi” ve “kötü” arasındaki ahlaki ayrım, toplumsal statüler ve güç ilişkileri doğrultusunda şekillenmiştir. Nietzsche’ye göre, efendiler bu ayrıcalıklı konumlarını “doğruculuk” iddiası üzerinden pekiştirmiş; sıradan insanın yalancılığı karşısında kendi dürüstlüklerini bir soyluluk göstergesi olarak yücelterek ahlaki üstünlüklerini meşrulaştırmışlardır.

Bu makalede, Namık Kemal’in *İntibah* romanı, geleneksel ahlak ile nihilist modern ahlak arasındaki çatışmanın bir prototipi olarak merkeze alınacaktır. Çalışma, Osmanlı toplumunda modernleşmeyle ortaya çıkan yeni ahlak anlayışının duygular üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda roman, ahlaki ve etik değerlere odaklanarak; hınç duygusunu, modernite ve nihilizm eleştirisi çerçevesinde nasıl işlediği açısından analiz edilecektir. Zira Namık Kemal’e göre “edebiyatın doğrudan doğruya insanların duygularını terbiye etmek” (Uçman, 2011, s. 223) gibi bir görevi olmalıdır.

Son Pişmanlık, *İntibah* yahut Sergüzeşt-i Ali Bey

“Gel ey fasl-ı bahârân mâye-i ârâm u hâbımsın

Enis-i hatırım, gam-ı dil-i pür-ıstırâbımsın”²

Namık Kemal

Namık Kemal’in “Son Pişmanlık” adıyla 1873-1875 yılları arasında Mağusa’da yazdığı *İntibah*, sonraki yıllarda kitabı inceleyen Maarif Nezareti tarafından, “*İntibah-Sergüzeşt-i Ali Bey*” şeklinde değiştirilerek, 1876 yılında yayımlanmıştır (Göçgün, 2009, s. 55).

İntibah, Tanzimat Dönemi Türk edebiyatında toplumsal değişim ve dönüşüm süreçlerini yansıtan önemli bir romandır. Namık Kemal, bu eserinde modernleşmeyle birlikte ortaya çıkan etik sorunları merkeze alarak bir ahlak problematiği etrafında derinlikli bir sorgulama yürütür (Polat, 2017, s. 1569). Mahpeyker, bireysel tutkuların toplumsal normların önüne geçtiği, etik değerlerin zayıfladığı bir modernist ahlak anlayışının temsilcisidir. Namık Kemal, bu tip aracılığıyla Batı’da yaşanan değerler krizini Osmanlı toplumu açısından bir uyarı olarak sunar. Mahpeyker’in manipülasyonları ve Ali Bey’in bu durum karşısındaki zaafı, modernleşme sürecinde Osmanlı toplumunun karşılaşılabileceği ahlaki tehditlerin temsili olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda, “bir terbiye dersi niteliğinde olan *İntibah*” (Aktaş, 2011, s. 8), modernleşme dönemine denk gelen toplumsal değişimlerin etik ve ahlaki boyutlarını tartışmaya açan bir yapıt olarak okunabilir.

Efendi ahlakı, Nietzsche’ci bağlamda evetleyici ve etkin bir özneyle özdeştir. *İntibah* romanında bu ahlakın en belirgin temsilcileri, Ali Bey’in babası ve annesi Fatma Hanım’dır. Her ikisi de hem toplumsal statüleri hem de sahip oldukları etik ve ahlaki değerler bakımından efendi ahlakını yansıtır. Geleneksel ahlaki yapıyı koruyan toplumsal düzenin taşıyıcısı olan bu figürler,

2 Gençlik gününün sabahı açılmaya başladı. Kargaşalık günleri geldi, belalar mübarek olsun. Namık Kemal, *İntibah* haz. Prof. Dr. Yakup Çelik (Ankara: Akçağ Yayınları, 2021), 20.

aynı zamanda Ali Bey'in hayatında yön gösterici ve biçimlendirici otoriteler olarak işlev görür. Bu yönleriyle, Namık Kemal'in savunduğu ahlaki yapının edebî düzlemdeki temsilcileri olarak konumlanırlar. Esra Kürüm (2021, s. 290), *İntibah*'ı bir siyasi roman olarak değerlendirirken bu iki figüre özel vurgu yapar; ona göre, “baba temsilini devletin kudretli zamanlarını imlerken, anne figürünü ise devletin ahlaki, örfi, toplumsal normlarını bünyesinde barındıran bir sembol olarak değerlendirir ve onu hayatı algılayışı biçimi bakımından Osmanlı Devleti'nin son dönemdeki toplumsal aynası olarak görür.

Baba her ne kadar romanın başında vefat etse de Tanpınar'ın ifadesiyle “baba kitap boyunca ana ve oğlu idare eder” (Tanpınar, 2003, s. 402). Bu tespitin işaret ettiği gibi, baba figürü fiziksel olarak metinden erken ayrılmış olsa da düşünsel ve ahlaki varlığıyla anlatı boyunca etkisini sürdürür. Fatma Hanım ise, yirmi beş yıllık evliliği süresince eşinden öğrendiği hayat tecrübeleri ve onun sağduyulu yönlendirmeleri sayesinde olayları değerlendirme becerisi kazanmış, geleneksel bilgeliğin taşıyıcısı hâline gelmiştir. Bu yönüyle Fatma Hanım, geçmişin sesi ve geleneğin sürekliliğini temsil eden ahlaki bir otoritedir.

Tipik bir Osmanlı kadını olan Fatma Hanım, efendi ahlakına uygun bir yaşam sürdürmektedir. Eşinin vefatının ardından, geleneksel etik ve ahlaki değerleri oğluna aktarma sorumluluğunu üstlenir. Ali Bey'in geçmişle kurduğu bağ, artık annesi aracılığıyla devam etmektedir. Bu bağlamda Fatma Hanım, ahlak ve gelenek aktarıcısı olarak konumlanır. Oğlunu hem babasının ölümünün yol açtığı melankoliden hem de Tanzimat yeniliğinin beraberinde getirdiği etik ve ahlaki krizlerinden korumaya ve yönlendirmeye çalışır.

Soyluluğun bir göstergesi olarak “ağniyâ evlâdından” (s. 6) olan Ali Bey, yeni yetişen kültürlü neslin en yetenekli temsilcilerinden biridir. Birkaç yabancı dil bilmekte, babasından miras kalan saflığı ve nezaketi şahsiyetinde taşımaktadır. Bununla birlikte, sarı benizli, sinirli ve bağımlılığa eğilimli bir mizaca sahiptir. Merak duyduğu herhangi bir şeye tüm benliğiyle bağlanmakta, dünyayı unutturmasına kendini o şeye vermektedir. Babası da bu mizacını değiştiremeyeceğini bildiği için onu sürekli olarak eğitime yönlendirmeye çalışmış, böylece onun toplum için faydalı bir birey hâline gelmesini arzulamıştır. Ali Bey de babasının hayatta olduğu süre boyunca dersleriyle meşgul olmuş, düzenli bir hayat sürdürmüştür.

Babasının ölümü sonrası kaleme işe başlayan Ali Bey'in içinde düştüğü melankoliden kurtulabilmesi için onu Çamlıca'ya gitmeye teşvik eden Fatma Hanım, böylece oğlunun ruh hâlini dengelemeyi amaçlamaktadır. Ancak Ali Bey'in melankolik mizacı, Çamlıca'da Mahpeyker'i görmesiyle bambaşka bir doğrultuda şekillenir ve bu karşılaşma onun Mahpeyker'e âşık olmasına neden olur. Zamanla bu ilişkinin etkisiyle oğlunun ahlaki yapısında yaşanan değişimi fark eden Fatma Hanım, endişelenerek kaleme gider ve oğluyla ilgili bilgi edinmeye çalışır. Zira Ali Bey artık eve geç gelmekte, içki içmekte ve annesine karşı kayıtsız davranmaktadır.

Romanın dramatik aksiyonu, “muhteris, kindar, zâlim ve haz perver Mahpeyker ve afif, fedakâr ve sonuna kadar sâdık Dilaşup” (Tanpınar, 2014, s. 242) tipleri üzerinden şekillenir. “Ali Bey mutlak iyiyle mutlak kötü arasındaki çatışmada kötülükle iyilik arasında seçim yapması gereken dolayısıyla yaşayarak öğrenen ve böylece kısmen de olsa toplumsal gerçekle karşılaşan kişidir” (Gür, 2010, s. 576). Karşısında, iki farklı ahlaki ve kültürel düzeni temsil eden iki kadın figürü yer alır. Mahpeyker, Aydınlanma düşüncesiyle gelişen ve bireyi tarihsel, toplumsal ve kültürel bağlamdan bağımsız bir özne olarak gören modernist ahlak anlayışının bir temsilcisidir. Dilaşup

ise Namık Kemal'in savunduğu geleneksel ahlaki yapının idealize edilmiş örneğidir. Ali Bey'in bu iki kadın arasında yapacağı tercih, aynı zamanda Osmanlı toplumunun modernleşme sürecinde yaşadığı zihinsel ve kültürel çatışmayı da yansıtır. Geleneksel değerlerle modern kültür kodları arasında sıkışmış bir bilinç durumunu temsil eden Ali Bey hem geleneksel yapının bir ürünü hem de bireyci öznenin temsilcisi olma potansiyeli taşıyan bir tiptir. Bu ikilik, modernleşmeyle gelen yeni kültürel dairenin, geleneksel ahlaki yapılarla nasıl bir çatışma içinde olduğunu göstermesi bakımından son derece önemlidir. Nitekim, Ahmet Hamdi Tanpınar, *İntibah*'ı, "ahlaki bir tez ve tenkit romanı" (Tanpınar, 2014, s. 242) olarak değerlendirirken; Ömer Faruk Akün, *İntibah*'ın arka planında Namık Kemal'in aile ve ahlâk meselesini işleyen makalelerindeki görüşlerin bulunduğunu ifade eder (Akün, 2006, s. 373).

"Ahlakçı bir dünya görüşüne sahip olan Namık Kemal için Mahpeyker, savunduğu dünya görüşü içerisinde yer almaz" (Sevim, 2016, s. 94). Çünkü Mahpeyker, Osmanlı'nın modernleşme sürecinde yaşadığı geleneksel ahlak anlayışı ile modernist ahlak anlayışı arasındaki çatışmayı somutlaştıran bir tiptir. "Bu bir anlamıyla, merkezden Tanrı'yı kaldırıp yerine insanı yerleştirmiş bir hayat tarzının edebiyattaki yansımalarıdır (Argunşah, 2006, s. 42). İnancın gündelik yaşam üzerindeki belirleyici etkisinin zayıfladığı, bireysel tutkuların toplumsal normların önüne geçtiği bir ortamda Mahpeyker, modernist ahlakın ahlaki boyutlarını yansıtan bir figür olarak öne çıkar. Karşısında ise Dilaşup yer alır; bu karşıtlık üzerinden romandaki ahlaki çatışma inşa edilir. Mahpeyker'in tepkisel hınç duygusu, sınıfsal gerilimlerden ve yeni modernleşme ile oluşan yeni toplumsal düzenin beraberinde getirdiği ahlaki dönüşümlerden beslenir. Bu duygu, Nietzsche'nin "köle ahlakı" (Nietzsche, 2024, s. 53) olarak tanımladığı, zayıfların güçlü olanlara karşı geliştirdiği içsel tepkilerle örtüşür. Mahpeyker'in dünyasında hınç, bireysel bir tepkinin yanı sıra etik krizlerin derinleştiği bir toplumda ortaya çıkan ideolojik bir duruş olarak önem kazanır.

Mahpeyker tipi, Osmanlı modernleşmesi sürecinde yaşanan etik ve ahlaki krizleri temsil etmesi bakımından son derece önemlidir. Modernist ve geleneksel ahlak normları arasındaki bu kriz, özellikle bireysel özerkliğin cazibesiyle, mevcut toplumsal düzene karşı bir tepki biçiminde ortaya çıkar. Mahpeyker'in hınç duygusu da bu düzene yönelik tepkiselliğin sembolik bir ifadesi olarak değerlendirilebilir.

Bu durum hem bireysel hem de toplumsal düzlemde Tanzimat yeniliğinin beraberinde getirdiği ahlaki dönüşümün somut bir yansımasıdır. Söz konusu dönüşüm karşısında efendi ahlakının temsilcisi olan Fatma Hanım derin bir endişe duyar. Ali Bey'in en yakın arkadaşı Atıf Bey'in dayısı Mesut Efendi, Mahpeyker'in kim olduğunu ve Ali Bey'in bu ilişkiden nasıl kurtulabileceğini Fatma Hanım'a anlatır. Bunun üzerine Fatma Hanım, oğlunun böylesi bir kadınla birlikteliğine razı olmayıp tipik bir Osmanlı kadını olarak, ona edepli, namuslu, ahlaklı ve eğitilmiş bir eş aramaya başlar. Nihayetinde, Dilaşup'u eve getirerek Ali Bey'i Mahpeyker'den uzaklaştırmayı amaçlar.

Babasının ölümü, Ali Bey'in düşünce dünyasında derin bir kırılmaya yol açar ve içsel sıkıntıları yaşamaya başlar. Tecrübesiz bir genç olarak önce babasını, ardından da annesini kaybetmesiyle birlikte hayat karşısında bocalamaya başlar. Zira anne ve baba; onun geçmişle olan bağını temsil eden, ona tarihselliğini hatırlatan temel değerlerdir. Bu değerleri kaybeden birey, köklerinden koparak yönünü bulmakta zorlanır. Ali Bey de Tanzimat yeniliğiyle şekillenen kültürel ortamın bir yansıması olarak içinde yetiştiği geleneksel toplumsal değerlerden uzaklaştıkça bir benlik krizine sürüklenir.

Efendi ahlakının temsilcisi olan Fatma Hanım, Nietzsche'nin “daha alçak, daha alttaki bir düzene göre daha yüksek düzenin sürüp giden, egemen olan, temelli ve topyekûn duygusu olarak tanımladığı soyluluk ve uzaklık pathosunu” (Nietzsche, 2024, s. 43) Mahpeyker'e karşı devreye sokar. Fatma Hanım, toplumsal konumu ve ahlakî yapısı itibarıyla Mahpeyker'i gelini olarak kabul edilemez bulur; çünkü Mahpeyker, onun gözünde köle ahlakının bir temsilcisidir. Buna karşılık Dilaşup ise iffeti, ismet ve namusuyla efendi ahlakının ideallerine uygun bir figür olarak değerlendirilir ve Fatma Hanım açısından Ali Bey'e layık bir eş adaydır. Efendi ahlakının bir mensubu olan Fatma Hanım, Ali Bey'in Mahpeyker'den uzaklaşıp Dilaşup ile evlenmesiyle huzura kavuşur ve bu evliliği oğlunun doğru yola yöneldiğinin bir işareti olarak görerek memnuniyet duyar. Ancak, Mahpeyker'in kurduğu entrikaya kanan Ali Bey'in Dilaşup'u köle pazarında satması hem bireysel hem de ahlakî düzlemde büyük bir çöküşü temsil eder. Bu trajik olaydan kısa bir süre sonra Fatma Hanım da vefat eder. Böylece, efendi ahlakının temsilcisi olarak anlatıda yer alan Fatma Hanım, tüm çabasına rağmen oğlunu geleneksel değerler ekseninde tutmayı başaramaz ve Ali Bey, kendi trajik yazgısına yenik düşer.

Önce babasının, ardından annesinin ölümüyle yaratıcı düş gücü sarsılan Ali Bey, zaten geçmişle ve toplumla bağ kurmakta zorlanan bir birey olarak Mahpeyker ve Dilaşup'tan sonra tamamen içkiye yönelir. Onu topluma ve toplumsal normlara bağlayacak değerlerin yokluğunu derinden hisseder. Ancak bu eksiklik, çocukluk döneminde babasından, gençlik yıllarında ise annesinden edindiği etik ve ahlakî eğitimle bir noktaya kadar dengelenir. Yine de nihayetinde Mahpeyker'in itirafı, Ali Bey'in trajik sonunu belirler ve roman bireysel çöküşle sonlanır.

Nietzsche, zamanla “iyi” kavramının yerini “berbat” ve “saf olmayan” gibi olumsuz anlamların aldığını belirtir. Bu ahlakî dönüşümü özellikle rahipler üzerinden açıklar; çünkü onlar fiziksel olarak güçsüzdürler ve bu güçsüzlük, içlerinde biriken nefreti büyütürken onları tinsel düzeyde zehirler. Hınç duygusunu özellikle “kötü” kavramının taşıyıcısı olan köle ahlakıyla ilişkilendiren Nietzsche, bu duyguyu ahlaktaki köle başkaldırısının sonucu olarak değerlendirir. Ona göre, “ahlakın kökleri güçsüzlerin güçlüler üzerindeki bu intikamcı güç istencindedir kölenin efendiye isyanındadır” (Newman, 2002, s. 121). Bu başkaldırı gerçekleştiğinde efendilerin temsil ettiği tüm değerler ve ahlakî düzen yıkıma uğrar; yerini sıradan bireyin ürettiği ahlakî normlar alır. Böylece köle ahlakı, efendi ahlakının yerine ikame edilen yeni bir değer sistemi hâline gelir. Zira Nietzsche'ye göre (2024, s. 53-54) soylu ahlak kendiliğinden, olumlayıcı bir “evet”ten doğarken; köle ahlakı bastırılmış eylemsizliğin ürettiği hınçla, dışa yönelmiş bir “hayır” üzerinden değer yaratan tepkisel bir ahlaktır. Namık Kemal'in “gençlere hayat tecrübesinin erken çağlardan itibaren kazandırılması lüzumu” (Akyüz, 1995, s. 76) düşüncesi doğrultusunda kaleme aldığı *İntibah*, Mahpeyker ve Dilaşup tipleri üzerinden yürüttüğü etik ve ahlakî sorgulamayla, Osmanlı toplumunun modernleşme sürecindeki değer krizlerini anlamaya yönelik önemli ipuçları sunar. Bu bağlamda Mahpeyker, bireysel tutkuların ve tepkisel duyguların toplumsal normlar ve ahlakî değerlerle nasıl çatıştığını gösteren bir figürken; Dilaşup, geleneksel Osmanlı düşün sisteminin idealleştirilmiş bir temsilcisidir.

Aşkın İki Yüzü: Mahpeyker ve Dilaşup

“Nasıl çıldırmadım hayretteyim hâlâ sevincimden

Lisânından seni sevdim sözün gûş ettiğim demler.”³

3 Senin ağzından ‘Seni sevdim.’ sözünü işittiğim zamanlar sevinçten nasıl olup da çıldırmadığıma hâlâ hayret ediyorum. Namık Kemal, *İntibah*, 43.

Namık Kemal

Tanzimat Dönemi romanlarında aşk, yalnızca bireysel bir tema değil; toplumsal dönüşümün birey zihni üzerindeki hegemonik etkisinin görünür olduğu bir çatışma alanıdır. *İntibah*'ta bu çatışma, Ali Bey'in Mahpeyker ve Dilaşup arasında yaşadığı bocalaması üzerinden kurulan aşk, aynı zamanda ahlaki düzenin çözülüşü ile yeniden tesisi gibi dramatik bir taşıyıcı izleğe dönüşür.

Romanda Ali Bey'in aşkı deneyimleme biçimi, büyük ölçüde tecrübesizliğe dayanır. İyi eğitim almış bir genç olmasına rağmen, babasını erken yaşta kaybetmesi ve tek çocuk olarak büyümesi, onu sosyal ilişkilerinde kırılmalı bir birey hâline getirmiştir. İlgi gösteren ilk kadın olan Mahpeyker'e âşık olan Ali Bey, aşkı bireyselliğini ifade edebildiği ve toplumsal normların baskısından uzaklaştığı bir özgürlük alanı olarak görür. Bu yönüyle Ali Bey, modernleşmenin etkisiyle şekillenen, bireyci duyarlılıklarla örülü yeni insan tipinin temsili olarak değerlendirilebilir.

Mahpeyker ise romanda pragmatizmin tezahürü olarak karşımıza çıkar. İnsani ilişkiler konusunda son derece yetkindir; bir erkekle nasıl iletişim kurulacağını ve onu nasıl etkileyeceğini iyi bilir. Bu becerisi, içinde bulunduğu yaşam koşullarının ve edindiği deneyimlerin bir sonucudur. Mahpeyker, aşkı fayda, zarar ve yönlendirici güdüler üzerinden değerlendiren pragmatik bir anlayışla kavrar. Nitekim, Ali Bey'i en başından beri aldattığının anlaşılması, onda duygusal bir kırılmayı ve içsel çalkantıları tetikler.

Ali Bey, derinlerde melankolik bir mizacın tutsağıdır:

Çünkü çocuk sarı benizli, ziyade asâbî, bununla beraber kanı da oynak bir şey olarak gördüğü hakîmâne terbiyelerin müşfikâne muamelelerin tesiriyle tabiatın netâicinden olan hiddetle galebe edebilir gibi görünse de o mizacın bir diğer neticesi olan inhimâk ve iptilâyâ esir olduğu hemen her hâlden anlaşılırdı (s. 20).

Melankolik bir mizaca sahip olan Ali Bey'in Mahpeyker'den kolayca vazgeçemeyeceği açıktır. Mizacının getirdiği tutku ve hırs ile hareket eden Ali Bey, arzularının peşinden gitme eğilimindedir. Ancak romanda bu bireysel aşk, zamanla toplumsal normların belirlediği bir düzene evrilir.

Ali Bey'in yol göstericisi konumundaki annesi Fatma Hanım, oğlunun Mahpeyker'le olan ilişkisini kesin biçimde reddeder. Böylece aşk, bireysel bir duygu durumundan çıkarak, toplumsal normların belirlediği bir yapı içinde anlam kazanır.

Mahpeyker'den ayrıldıktan sonra Ali Bey, annesinin evine geri döner ve zamanla Dilaşup'a karşı ilgi duymaya başlar. Toyluğu ve tecrübesizliği nedeniyle Mahpeyker'den ağır bir hayal kırıklığı yaşamış, ona duyduğu güveni tamamen yitirmiştir. Bu süreçte annesinin sözünü dinleyerek daha sakin ve düzenli bir yaşam kurmaya karar verir. Modernleşmenin etkisiyle şekillenen bir birey olan Ali Bey için annesinin sesi, onu öz benliğine çağıran bir hatırlatıcı işlevi görür. Zira yazarın sözünü emanet ettiği Fatma Hanım, geleneksel değerlerin yeni toplumsal düzen içerisindeki temsilcisidir. Oğlunun bu yeni dünyada ahlaki ve etik açıdan savrulmasına sessiz kalmaz ve ona doğru yolu göstermek ister. Dilaşup, Fatma Hanım'ın geleneksel evlilik anlayışının bir sembolü olarak romanda yer alır. Güzel, terbiyeli ve namuslu bir kadın olarak tasvir edilen Dilaşup aynı zamanda eğitimlidir; okuma yazma bilir, piyano çalar ve naif kişiliğiyle Ali Bey'e karşı samimi bir sevgi besler. Osmanlı toplumunda evlilik, aile onuru ve toplumsal itibara dayalı değerler sistemi içinde şekillenir. Bu çerçevede Dilaşup'un sahip olduğu nitelikler, Fatma Hanım'ın gelin seçiminde önemseydiği erdemleri yansıtır. Onun bu özellikleri, Dilaşup'u Fatma Hanım için ideal

bir gelin adayı hâline getirir. Ali Bey'in Dilaşup'a karşı beslediği hisler, Mahpeyker'e duyduğu duygulardan belirgin bir biçimde ayrılır. Mahpeyker'e olan aşkında bireysel özgürlük arayışı ve tutku ön plandayken Dilaşup'a duyduğu ilgi daha çok toplumsal normların belirlediği geleneksel yapının bir sonucudur. Bu nedenle Mahpeyker'e duyulan aşk ateşli, başkaldıran ve yakıcı bir niteliğe sahipken; Dilaşup ile kurulan ilişki daha dengeli, uyumlu ve düzenlidir. Bu karşıtlık, Namık Kemal'in ahlakçı bakış açısının romandaki yansımasıdır. Ali Bey, annesinin sesine kulak vererek ancak ahlakî temsiliyet taşıyan Dilaşup'u seçebilir. Çünkü Dilaşup, Namık Kemal'in ahlak temelli dünya görüşünün edebî düzlemdeki sembolüdür. Ancak modernist ahlak anlayışının bir sonucu olarak Ali Bey'i asıl cezbeden, aşkın yakıcı ve tutkulu doğasıdır. Mahpeyker'de ruhunu harekete geçiren kışkırtıcı ve çekici yön bulurken; Dilaşup'ta bu yön uysallaşır ve toplumsal normlar tarafından disipline edilir. Dilaşup ile kurduğu ilişki ise daha çok ailevi, kurumsal ve toplumsal düzenin temsil edildiği yapı içinde anlam kazanır.

Ali Bey'e doğru yolu gösterme görevini üstlenen annesi Fatma Hanım, aynı zamanda onun geçmişle kurduğu yegâne bağı temsil eder. Geçmiş, yani kurallar ve kaideler toplamı, toplumsal birikimin bireye aktarıldığı bir deneyim alanıdır. Babasının erken ölümü, Ali Bey'in geleneksel değerlere ve etik kurallara uzaklaşmasına sebep olur. Bu durum, romanın iç yapısı açısından onun hata yapmasının bir öncülüdür. Ali Bey bu bakımdan hata yapmaya açıktır. Tanzimat'la birlikte ortaya çıkan yeni kültür kodlarıyla şekillenen bir dünyada yetişmiştir. Bu yeni yaşama biçimi, geçmişle bağ kuramayan bireyin yönünü yitirmesini ve hataya açık hâle gelmesini simgeler. Namık Kemal, baba figürünü ortadan kaldırarak modernleşmenin bireyde yarattığı savrulmayı görünür kılar; buna karşılık ahlakî düzenin yeniden tesisi için sözünü anne figürüne emanet eder. Böylece, toplumsal değerlerin taşıyıcısı olarak aile kurumunun belirleyici rolüne dikkat çeker.

Nitekim kültürel kimliği ve geleneksel değerleri temsil eden anne figürü, Ali Bey'in kararsız bilincini Mahpeyker'den uzaklaştırmak; onu masumiyetin, safiyetin ve aile kurumunun simgesi olan Dilaşup ile evlendirmeyi arzulamaktadır. Bu doğrultuda, Mahpeyker'den ayrıldıktan sonra Ali Bey, annesinin sözünü dinler ve eve, yuvaya ve köklere geri döner. Bu dönüş, Ali Bey'in ailesiz ve rehbersiz kaldığında yapacağı bireysel seçimlerin sonuçlarını göstermek ve Namık Kemal'in ahlakçı perspektifini vurgulamak amacıyla özellikle yapılandırılmıştır.

Romanda, Ali Bey'in Mahpeyker ile kurduğu ilişkide temel duygu kıskançlıktır. Mahpeyker ile kalıcı bir birliktelik kurmayı amaçlayan Ali Bey, kandırıldığını öğrendiğinde büyük bir hayal kırıklığı yaşar. Bu kırılma, aşk ve sevgiye duyulan güvenin sarsılmasıyla sonuçlanır. Yaşadığı duygusal çöküntü ve öfke, onu daha güvenli ve ahlakî temellere dayalı bir ilişki arayışına sürükler; bu arayış da Dilaşup ile kurduğu yeni bağda somutlaşır.

İhanet ve Hıncı: Mahpeyker'in Duygusal Dönüşümü

“İyd-i ekberdir şehid-i aşkına derse o mah

Bir nigâhrahm edip biçâre kurbanım mıdır?”⁴

Namık Kemal

İntibah'ta ihanet temi, Ali Bey ile Mahpeyker arasındaki güven ilişkisinin ihlaliyle ortaya çıkar. Ali Bey'in güvenini zedeleyen, etik beklentileri sönmeyen ve sonuçta ahlakî bir krize

40 Ay parçası kadar güzel sevgili, bana acıyarak bakıp da: “Bu çaresiz insan benim kurbanım mıdır?” derse onun aşkı için şehit olana en büyük bayramdır. Namık Kemal, *İntibah*, 147.

dönüşen ihanet kavramı, romanın merkezi temalarından birisidir. Mahpeyker'in geleneksel ahlaki değerlere karşı tutumu, aşk, emek ve empatinin araçsallaşması onun pragmatik dünya görüşünün neticesidir.

“Mehpeyker'e kıskançlık yüzünden çılgına dönen ve Machiavel'ci entrikalarla gerek sevdiği adamın gerekse rakibesinin mahvını hazırlayan ölümcül kadının prototipi olarak bakabiliriz. Düşmanı olduğu kadın ise Dilaşup gibi, kurban tipinin başka bir çeşididir. Birinci grup romanlarda bu tip, toplumun kurbanıyken ikinci grup romanlarda ölümcül kadının kurbanı olur” (Moran, 2012, s. 43).

Erkekleri hem maddi hem de duygusal çıkarları doğrultusunda yönlendirmesi, sadakati gereksiz bir bağlılık olarak görmesi ve aşkı araçsallaştırması, ihanetin roman içerisindeki serimlenmesinin ön koşullarıdır.

Ali Bey'in Mahpeyker'e duyduğu güven, ilk kez Çamlıca'da sarsılır. Mahpeyker'in bir erkekle konuşması Ali Bey'i çılgına çevirir. Mesut Efendi'nin vasıtasıyla Mahpeyker'in kimliğinin açığa çıkması ilişkiiyi güven ve ihanet ekseninde çöküşe taşır.

Yine Abdullah Efendi ile görüşmeleri güven duygusunu zedeleyen romanda bir diğer önemli vaka halkasıdır. Ali Bey'i koruma gerekçesiyle görüşmeyi kabul eden Mahpeyker, yanlış anlaşılmalara beslenen kıskançlık ve güven bunalımı romanda geri dönülmez bir yol açar. Ali Bey bu yoldan Dilaşup'a ulaşır. Mahpeyker'in kendisini ifade eden mektupları kayıtsız kalır ve Ali Bey ona aşağılayıcı bir mektup yazar. Ali Bey'in bu mektubu güven duygusunun ihanetle sarsıldığı bir noktada Mahpeyker'de hınç duygusunu geliştirir.

İntibah'ta “kötü” kavramının yapıldığı başat figür Mahpeyker'dir ve o, Nietzsche'nin tanımladığı anlamda köle ahlakının bir temsilcisi olarak karşımıza çıkar. Çocukluğundan itibaren içine düştüğü kaderi kabullenmek zorunda olan Mahpeyker, içinde biriken öfke ve kırılgenlikle hareket eder. Satılarak küçük yaşta fuhuşa itilmiş olması, onun toplumsal anlamda dışlanmasına, bireysel anlamda ise derin bir travmanın öznesi hâline gelmesine neden olur. Bu travma, Nietzsche'nin sözünü ettiği biçimde, acının dışı vurulmadığı, doğrudan eyleme dönüşemediği durumlarda, hınç biçiminde içe yönelerek biriktirilir. Mahpeyker de fiziksel olarak güçlü olmadığı için, karşılaştığı tüm acılarla doğrudan mücadele edemez; bunun yerine hınç duygusuyla hareket eder ve intikam arzusu onun temel güdüsüne dönüşür. Bu noktada Mahpeyker, köle ahlakının üretim mekanizmalarını yani acıyı dönüştürüp güçlüye karşı ahlaki bir üstünlük kurma çabasını temsil eder.

Romanda her ne kadar olaylar Ali Bey'in etrafında şekilleniyor ve romanın merkezinde o varmış gibi görünse de asıl güçlü ve belirleyici tip Mahpeyker'dir. M. Orhan Okay (2018, s. 127), Namık Kemal'in Mahpeyker'i ahlaki olarak olumsuz bir figür, yani “kötü kadın” şeklinde konumlandırma çabasına rağmen, onun yazara adeta başkaldırarak kendi bireyselliğini ve iradesini ortaya koyduğunu belirtir.

Hınç duygusunun şekillendirdiği bir tip olan Mahpeyker, içinde yaşadığı toplumun kurbanı hâline gelmiştir ve bu kaderi değiştirme imkânına sahip değildir. Nietzscheci anlamda hınç, güçsüzlerin güçlüler karşısında geliştirdiği tepkisel bir değer yaratımıdır. Mahpeyker de toplumun onu dışlaması ve ahlaki olarak damgalaması karşısında bu dışlanışlığı içselleştirir ve kendi eylemliliğini duygularının refakatinde inşa eder. Ali Bey'e karşı duyduğu öfke ve intikam arzusu, onun hınç duygusunun edebî bir tezahürüne dönüşür. Nitekim kendisini şu sözlerle ifade eder:

Evet, Bey'im, hakkımda ne söyledilerse belki azdır. Gayet terbiyesiz bir evde doğdum; orada büyüdüm. Daha yaşıam on üçe varmadan akrabam benim namusumu satarak zenginleşmeye kalkıştılar (s. 68).

Mahpeyker'in eylemsizliği, onun güçsüzlüğünün doğrudan bir sonucudur. Güçlü olana karşı içten içe beslediği kin ve nefret, harekete geçme yetisinin eksikliği nedeniyle bastırılmış bir duygular yığımına dönüşür. Bu bastırılmışlık, Nietzsche'nin köle ahlakına atfettiği eylemsizliğe dayalı bir değer üretimini yansıtır. Mahpeyker, gücün karşısında eylemsizliğini ahlakî bir üstünlük gibi sunar ve güçlü olanın eylemliliğini, olumsuzlayarak ahlakî zemini tersyüz eder. Nietzsche'nin ifadesiyle "etik anlamındaki iyi ve kötünün tersyüz edilmesiyle yaratılırlar. Eyleyerek değil, eylemekten alı-koyarak yaratılırlar. Olumlayarak değil, yadsımakla başlayarak" (Deleuze, 2016, s. 151).

Bu durum, tam olarak köle ahlakının dünyayı algılama biçimini açıkça ortaya koyar. Mahpeyker'in konumu, köle ahlakına özgü karakteristik özellikleri yansıtarak onun eylemsizlik içinde varlığını sürdürmesini mümkün kılar. Güçsüzlüğünün bilincinde olan Mahpeyker, eylemsizliği ve yadsımayı bir tür direniş biçimi olarak benimser. Ancak bu eylemsizlik hâli, Ali Bey'in onu terk etmesiyle kırılır; Mahpeyker'in içsel hıncı harekete dönüşür ve köle, efendiye karşı başkaldırarak eyleme geçer. Mahpeyker'in tepkiselliği, onun olumsuzlayıcı mizacının bir yansımasıdır. Köle ahlakına sahip olan ruhu, dış dünyaya yönelmektense içe dönüktür; tepkilerini içsel bir yadsıma ve hesaplama biçimiyle ortaya koyar. Köle ahlakı, bireyin kendi yetersizliğini derinden hissederek efendiye karşı hınç ve öfke geliştirmesine neden olur. Bu öfke, efendinin özgüvenini sarsmayı, onun değerlerini itibarsızlaştırmayı ve nihayetinde onu cezalandırmayı amaçlayan bir içsel tepkidir.

Burada, Mahpeyker'in hınç duygusunun yalnızca bireysel bir başkaldırı niteliği taşımadığı, aynı zamanda düzeni ve yapıyı temsil eden uygulayıcılara yönelen toplumsal bir öfkeyi de içerdiği görülür. Köle ahlakı, yapısal bilince dayanan kolektif bir karşı çıkıştan ziyade, simgesel figürlere ve bireylere yönelen tepkisel bir tavırla şekillenir. Romanda Mahpeyker'in konumu da bu dar bakış açısının tipik bir yansımasıdır. O, toplumu ya da sistemi dönüştürmeye çalışan bir figür olmaktan çok, bireysel hıncını kişisel ilişkiler aracılığıyla ifade eden, yapının temsilcilerine karşı öfke geliştiren bir karakter olarak çizilir.

Mahpeyker'in hınç duygusu, çocukluğundan itibaren kötü yola düşmesiyle birlikte özellikle erkeklere karşı geliştirdiği intikam arzusuna dayanır. Ancak Ali Bey'in kendisine güvenmesi, Mahpeyker'in içsel dünyasında bir dönüşüm ihtimalini doğurur. Onu koruma içgüdüleriyle Abdullah Efendi'nin yanına gitmesi ise, tam tersine Ali Bey tarafından terk edilmesiyle sonuçlanır. Bu kırılma noktası, Mahpeyker'in yeniden köle ahlakının sarmalına hapsolmasına neden olur. Romanda bu durum şu ifadeyle dile getirilir: "Bu hareket üzerine Mahpeyker'in kâffe-i havassını maşûk-ı bî-vefâsından zalimâne bir intikam hissi istilâ eyledi" (s. 113).

Mahpeyker, köle ahlakının içsel dinamiğiyle şekillenen bir isyan başlatır. Bu isyan, Nietzscheci anlamda, güçsüzlüğün bir sonucu olarak efendiye karşı duyulan nefretin dışavurumudur. Mahpeyker, efendi ahlakını aşağılayarak kendisini güçlü hissetmeye çalışır; bu doğrultuda ötekini kendi seviyesine indirme stratejisine başvurur. Onun için bu "öteki", iffetli, masum ve itaatkâr yapıyla Dilaşup'tur. Böylece Mahpeyker'in hınç duygusu yalnızca Ali Bey'e yönelmiş bireysel bir öfke olmaktan çıkar, aynı zamanda Ali Bey'in temsil ettiği ahlakî değer sistemine karşı bir başkaldırıya dönüşür. Ali Bey'den hakaret dolu bir mektup alan Mahpeyker, ondan intikam almaya karar verir. Hazırladığı plan doğrultusunda, ilk olarak Ali Bey'in kendisi yerine seçtiği

Dilaşup'u hedef alır. Efendi ahlakının izlerini taşıyan Ali Bey, bu ahlaki yapı sayesinde hayatını yeniden düzenlemiş, Mahpeyker'den ayrıldıktan sonra Dilaşup ile evlenerek toplumsal normlara uygun bir yaşam kurmuştur. Zira, Nietzsche'ye göre "soyluların çok kısa süreli (sürekli) hafızaları vardır. Bu yüzden unutmak güçlü, sağlıklı ve yükselen fizyolojinin işaretlerinden biridir" (Ure, 2022, s. 29). Bu bağlamda, Ali Bey'in Mahpeyker'i geçmişte bırakıp yeni bir yaşam kurması, efendi ahlakının tipik bir yansımasıdır. Ancak Mahpeyker'in hıncı, Ali Bey'in temsil ettiği bu düzeni yaşamaya, efendi ahlakına ve toplumsal değerlere de yöneliktir. Bu nedenle Dilaşup'u yozlaştırarak Ali Bey'in kurduğu ahlaki düzeni sarsmayı ve onu bu düzenden koparmayı amaçlar. Ancak kendisini efendi ahlakıyla mukayese eden ve bu karşılaştırma sonucunda yetersizliğini fark eden Mahpeyker, fizyolojik olarak köle ahlakının bir temsilcisidir. Bu farkındalık, onda derin bir hınç duygusunu tetikler. Mahpeyker, bu duyguyla birlikte ötekini -yani Dilaşup'u- şeytanlaştırır ve olumsuzlar. Bu olumsuzlama süreci, onu "kötü kadın" figürü haline dönüştürür. Mahpeyker'in iç dünyasında başlayan bu dönüşüm, ilk olarak rakibi ile kendisini karşılaştırmasıyla belirginleşir. Dilaşup'un temsil ettiği saflık, masumiyet ve toplumsal kabul görmüş kadın kimliği karşısında, Mahpeyker kendi konumunu tehdit altında hisseder ve ona karşı yıkıcı bir tavır geliştirir.

Başlangıçta yalnızca ötekine yönelen köle ahlakı, zamanla hınç duygusunun etkisiyle aktif bir hâl alır. Bu duygunun yön verdiği Mahpeyker, Dilaşup'u kendi seviyesine indirmenin yollarını aramaya başlar. Böylece, Mahpeyker'in intikam arzusu Ali Bey'in şahsında temsil edilen efendi ahlakına ve bu ahlakın dayandığı tüm değerlere yönelmiş olur. Bu süreçte Mahpeyker, bireysel düzeyde başlayan hıncını, toplumsal ve ahlaki bir yapı karşısında yıkıcı bir tepkiye dönüştürür.

Mehpeyker bu cihette dahi Dilâşub'un derece-i ma-dûnunda bulunduğunu görünce hiddetinden ifrit kesilmeye başladı. Eğer rakibini kendinden değersiz bulmuş olsaydı ihtimâl ki Ali Bey'e olan gayzının birazını olsun gönlünde kendinden aşağı bir vücuda yer verdiği için hakarete münkalib olurdu. (s. 115).

Mahpeyker, rakibini kendisinden aşağıda görmüş ve köle ahlakının doğal bir sonucu olarak ona olumsuzlama yoluyla yaklaşmıştır. Hınç duygusunun etkisiyle, Dilaşup'u Ali Bey'in gözünden düşürmek için onu yalnızca hakkında söylenen sözlere ve söylentilere indirgemek ister. Bu indirgeme çabası, aslında bir itibarsızlaştırma stratejisidir. Mahpeyker, Dilaşup'u yozlaştırarak onu Ali Bey'in gözünde değersizleştirmeyi ve böylece kendi yaşadığı toplumsal dışlanmışlığı ona da yaşatmayı amaçlar. Bu süreç, Mahpeyker'in yalnızca kişisel bir intikam peşinde olmadığını, aynı zamanda efendi ahlakının temsil ettiği değerler bütününe karşı bilinçli bir saldırı başlattığını gösterir. Bu saldırı, köle ahlakının tepki ve yadsıma üzerinden kurduğu düzen bozucu niteliği açığa çıkarır:

Dilaşub'da suret ve sîretçe mevcut olan birçok esba-ı rûchânın cümlesinden ziyade Mehpeyker'in hasedini tahrik eden iffetti. Binaenaleyh facire her şeyden ziyade biçâyeyi ondan mahrum ederek kendi mertebesine tenzil etmeye ikdâm eyledi. (..) Bey'inden manevi bir intikam alır ve hem de pençe-i kahrında esir olduğu rakibini taaddiyât-ı mel'ünesinin tesirsizliği endişesiyle kendinden ziyade dâğdâr ederdi (s. 134).

Dilaşup'a karşı duyulan ve köle ahlakının bir tezahürü olan olumsuzlama, Mahpeyker'in onu kendi seviyesinin de altına çekme arzusunu körüklemiştir. Bu hınç duygusu, Mahpeyker'in entrikalarını yönlendirir ve Dilaşup'u itibarsızlaştırmak için harekete geçmesine neden olur. Bu süreç, Mahpeyker'in önce eve bohçacı kadınlar göndermesi ve ardından Dilaşup'u hamamda takip etme-

siyle serimlenir. Bohçacı kadınlar, Dilaşup'un Ali Bey'e yazdığı bir şiiri utanarak yırtışına tanık olur ve bu durumu Mahpeyker'e anlatırlar. Mahpeyker ise hamamda Dilaşup'un vücudundaki benlerini fark eder ve bu mahrem bilgiyi kullanarak planını devreye sokar: "Bir gün intikam... Bir kere intikam... Ondan sonra dünyanın altı üstüne gelsin" (s. 116).

Dilaşup'ta gördüğü temiz ahlak, Mahpeyker'in ona karşı duyduğu kin ve nefreti daha da derinleştirir. Köle ahlakının temsilcisi olan Mahpeyker, ötekini, -yani Dilaşup'u- şeytanlaştırarak onu hedef hâline getirir. Bu şeytanileştirme süreci, aynı zamanda efendi ahlakının yaşamı düzene sokan yapısına karşı bir başkaldırının da habercisidir. Nietzsche'ye göre hınç, "soylu değerlerin egemenliğine karşı büyük bir ayaklanmadır" (Nietzsche, 2020, s. 101). Bu ayaklanma, köle ahlakının tepkisel doğasında kök salan hınç duygusuyla ortaya çıkar ve mevcut değerler sistemine yönelik bir saldırı hâline gelir.

Artık Mahpeyker, Ali Bey'i bir "kanlı bir düşman" olarak görmektedir. Onun tarafından aşağılanmak, Mahpeyker'in iç dünyasında biriken öfkeyi besleyip giderek daha derin ve yıkıcı bir hınç duygusuna dönüştürür. Bu hınç, efendi ahlakının taşıyıcısı olan Ali Bey'e ve onun temsil ettiği değerler sistemine karşı yönelmiş bir intikam arzusudur.

Mahpeyker, Abdullah Edendi ile iş birliği yaparak bir plan hazırlar. Bu plan çerçevesinde, Dilaşup'un şiirini ve bedenindeki benleri başka erkeklere anlatarak, Ali Bey'in onu gözünden düşürmeyi amaçlar. Mahpeyker'in içsel nefreti, sonunda Dilaşup'u köle olarak satın alma noktasına kadar varır. Bu eylem hem bireysel bir hesaplaşmanın hem de değerler düzeyinde bir çöküşün göstergesidir. Bu plan ve Mahpeyker'in Dilaşup'u şeytani bir figüre dönüştürme çabası, köle ahlakının temel reflekslerinden birisi olarak karşımıza çıkar. Mahpeyker'in amacı, ötekini itibarsızlaştırarak onu kendi seviyesine indirmek ve böylece efendi ahlakına karşı bir zafer elde etmektir. Sonuçta, Dilaşup da Ali Bey'in gözünde Mahpeyker'in konumuna düşer; masumiyet ve saflık imgeleri yıkıma uğrar. Böylece, köle ahlakının olumsuzlama stratejisi ve şeytanlaştırma arzusu başarıya ulaşır. Artık Mahpeyker, hınç duygusunun nihai kaynağı olarak gördüğü Ali Bey'e yönelir. Ahlakî zeminden kopan bu hınç, yerini kalıcı ve yok edici bir öfkeye bırakır.

Köle ahlakı, efendi ahlakının sunduğu tüm değerleri "kötü" olarak damgalar ve kendi zayıflığı ile güçsüzlüğünden kaynaklanan eylemsizliğin bir uzantısı olarak hınç duygusunu besler. Ancak bu hınç; sürekli, dolaylı ve tepkisel bir biçimde ortaya çıkar. Köle ahlakı, kendi varlığını efendi ahlakına karşı geliştirdiği olumsuzlama ve karşıtlık üzerinden tanımlar. Bu yönüyle, köle ahlakı başlı başına tepkisel ve bağımlı bir ahlakî duruşun ifadesidir.

Bu sürekli tepkisellik, Dilaşup'un devre dışı kalmasıyla birlikte doğrudan Ali Bey'e yönelir. Mahpeyker hem yaşadığı aşağılanmanın hem de toplumsal dışlanmışlığın yarattığı öfkeyle Ali Bey'den nefret eder ve ondan öç almak ister. İlk adımda, Ali Bey'in kendisi yerine tercih ettiği Dilaşup'u yozlaştırarak onu gözünden düşürür ve kendi seviyesine indirir. Zaten köle ahlakının temel özelliklerinden biri, Nietzsche'nin ifadesiyle, "onun daha akıllı, zeki ve ihtiyatlı" (Karatekeli, 2016, s. 188) olmasıdır; çünkü doğrudan eylem yerine dolaylı yollardan, entrika ve hileyle hedefe ulaşmayı tercih eder.

Mahpeyker, planın ikinci aşamasında bu kez Ali Bey'i tamamen ortadan kaldırmayı hedefler. Hınç duygusunun yönlendirdiği bu intikam arzusu, onu daha önce olduğu gibi doğrudan şiddetle hareket etmeye sevk eder. Bu doğrultuda tuttuğu Hırvat adlı bir katil aracılığıyla Ali Bey'in öldürülmesini ister. Böylece, köle ahlakının tepki odaklı doğası, fiziksel düzlemde bir yıkıma dönüşür.

Mahpeyker'in bu son eylemi, hıncın en uç formuna, yani yok etme arzusuna evrilmesini temsil eder.

Mahpeyker, işlediği fiilin uhrevi sonuçlarından zaman zaman korkuya kapılsa da içindeki derin hıncı duygusu bu korkunun önüne geçer. Yer yer vicdani bir çatışma yaşasa da “gayzından çatlamak havfiyle karar-ı hatarnâkenden nükûl edeme(mez)” (s. 147). Bu durum, onun toplumsal ve ahlaki normlara tam anlamıyla bağlanamayışının ve köle ahlakı içinde kökleşmiş bir hıncı hareket etmesinin doğal bir sonucudur. Mahpeyker, hıncını doyurmak adına, “kan yalamakla mütelezviz olan sibâ-i vahşete bile istirahat verecek derecelerde bî-rahmane bir intikam daha almak tasavvuruna kalkış(ır)” (s. 148). Böylece, Mahpeyker artık kendi iç karanlığıyla beslenen, etik sınırları aşan bir hıncı makinesine dönüşür.

Mahpeyker, öteki dünyada karşılaşacağı cezanın ağırlığının farkındadır; ancak vicdanını bastırmak için aklına gelen her savunmayı kendisine tekrarlar ve hiçbirini dile getirmekte tereddüt etmez. Çünkü, “din, uzantısı olduğu ilkeleri iyi kötü saklar (ve özellikle kriz dönemlerinde hiç saklayamaz olur: olumsuz öncüllerin ağırlığı, intikam ruhu, hıncın gücü)” (Deleuze, 2016, s. 152). Bu ifade, Mahpeyker'in içsel çöküşünü ve ahlaki sapmasını geleneksel inanç sistemlerinin çözümlüyle belirginleşen bir modern ahlak krizinin ürünü olarak değerlendirmemizi sağlar. Mahpeyker'in intikam arzusu, kişisel bir kin ve nefretin yanı sıra köle ahlakının içselleştirdiği ve modernitenin çözülmüş değerler sistemi içinde güçlenen hıncı duygusunun bir tezahürüdür.

Dilaşup, Mahpeyker'in evinde bir köle olarak yaşamaktadır; ancak içine sürüklendiği esaret, onu suskun kılmamıştır. Tesadüfen Mahpeyker'in kurduğu planı öğrenir. Mahpeyker, Ali Bey'in davet edileceği bir evde, Hırvat adlı kiralık katil aracılığıyla öldürülmesini tasarlamaktadır. Bu ölümcül plan karşısında Dilaşup, Ali Bey'i kurtarmak adına harekete geçer. Ali Bey'in yanına gider ve Mahpeyker'in kurduğu tuzağı haber verir. Ona, Mahpeyker'in kendisini öldürmeyi planladığını ve bir an önce polise başvurması gerektiğini bildirir. Ali Bey, Dilaşup'un uyarısıyla apar topar karakolun yolunu tutar. Ardında kalan Dilaşup ise, Ali Bey'in paltosunun altına gizlenir. Plan, tersine döner. Hırvat, karanlıkta Ali Bey sandığı Dilaşup'u sırtından bıçaklar. Mahpeyker'in hıncı örülmüş entrikalarının kurbanı olan Dilaşup, oracıkta hayata gözlerini yumar. Ali Bey geri döndüğünde, yerde yatan Dilaşup'un cansız bedeniyile karşılaşır.

Bu trajik sahneyi dolabın arkasından izleyen Mahpeyker, yıllardır içinde biriktirdiği hıncın doruğunda bile aradığı tatmini bulamaz. Bir anda dolabın arkasından çıkar ve içinde hiddet, tereddüt, korku, istediğini elde edememenin yarattığı hayal kırıklığı ve derin bir güvensizlik gibi şiddetli duyguların etkisiyle Mahpeyker, Ali Bey'in Dilaşup'a yönelttiği sadakatsizlik suçlamasının kendi kurduğu yalandan ibaret olduğunu itiraf eder.

Mahpeyker'in hıncı duygusu, köle ahlakının bir tezahürü olup onun karakterine adeta yapışmıştır. Bu duygu, onun ruhunun en derinlerinde kök salmış ve intikamı içselleştirerek kendine özgü yeni bir ahlak anlayışı geliştirmesine neden olmuştur. Mahpeyker'in bu yeni ahlaki yaklaşımı, efendi figürlerinin ortadan kaldırılmasını ve onların temsil ettiği değerlerin yerine, sıradan bireyin -yani köle ahlakının- egemenliğini amaçlar. Bu ahlaki dönüşüm, toplumsal bir paradigma değişiminin göstergesidir. Nietzscheci perspektiften bakıldığında bu süreç, modernizmin hem bir nedeni hem de bir sonucu olarak şekillenir. Mahpeyker'in hıncı duygusu, bir düzenin çöküşünü, efendi ahlakının yıkılışını ve yerine köle ahlakının ikamesini simgeler.

Romanda efendi ahlakının temsilcisi olan Ali Bey, Mahpeyker'in itirafları sonrasında çılgına döner ve Dilaşup'un sırtındaki hançeri alarak Mahpeyker'i kalbinden bıçaklar. Ancak bu eylem,

efendinin hınç duygusunu içselleştirerek harekete geçtiği anlamına gelmez. Çünkü, “efendi, coşkulu bir anılık içinde intikam alır” (Karatekeli, 2016, s. 188) Efendi ahlakı, hıncı sürekli besleyen ve onun kimliğinin merkezine yerleştiren köle ahlakından farklıdır. Efendi için intikam, anlık bir öfke ve taşkınlığın sonucudur.

Köle ahlakı ile efendi ahlakının hınç duygusunu hayata geçirme biçimleri arasında niteliksel farklılıklar bulunmaktadır. Efendinin unutmaya yetisi, onun hınç duygusundan kolayca sıyrılmasını mümkün kılar. Ali Bey'in Mahpeyker'i coşkulu bir anılık içinde öldürmesi de onun yaşamı düzene koyan içsel yapısının ve efendi ahlakının bir yansımasıdır. Bu eylem, Ali Bey'in hınç duygusunu kişiliğinin merkezine yerleştirmede aksine ani bir öfke patlamasıyla hareket ettiğini ortaya koyar. Böylece o, köle ahlakının hınçla tanımlanan karakterlerinden ayrılır ve efendi ahlakının temsilcisi olarak anlatıda yerini alır.

Ali Bey, Mahpeyker'i öldürerek efendi ahlakının köle ahlakının tepkiselliği karşısındaki üstünlüğünü ortaya koymuştur. Ancak bu yok ediş, yalnızca bireysel bir intikam eylemi olarak değerlendirilmemelidir. Mahpeyker, köle ahlakının toplumdaki bir temsili olarak varlık gösterir. Dolayısıyla onun ölümü, bireysel hesaplaşmadan çok, köle ahlakının barındığı hınç ve olumsuzlayıcı duyguların tasviyesi anlamına gelir. Bu bağlamda, Namık Kemal'in idealize ettiği toplum, efendi ahlakının egemen olduğu bir düzene dayanır. Bu düzende, köle ahlakının sembolü olan hınç duygusu olumsuzlanır ve dışlanır. Böylece *İntibah*, yalnızca bireysel bir trajediyi anlatmakla kalmaz; aynı zamanda toplumsal ahlakın yeniden inşasına yönelik bir model sunar. Roman, modernleşme sürecinde yozlaşan değerlerin karşısında efendi ahlakının ilkelerini koyarak ahlakî bir idealin izini sürer.

Sonuç

Osmanlı'nın modernleşme sürecini yakından takip eden Namık Kemal, Osmanlı'daki modernleşme sorunsalını geleneksel ahlakî değerlerin korunması ve geliştirilmesi üzerinden inşa etmeye çalışır. Bunun için de edebiyatı bir araç olarak kullanır. Dönemin önemli eserlerinden olan *Ahlak-ı Alâî*'nin ancak eğitim almış kişiler tarafından okunabileceğini, *Makamat-ı Harîrî* gibi kitapların ise ahlakî düzelttiğini söylemenin yanlış olduğunu belirtir. Halka ulaşmanın edebiyatla mümkün olacağını düşünen Namık Kemal, edebiyatı aynı zamanda bir eğitim aracı olarak görür. Bu çerçevede, *İntibah*, modernist ahlak anlayışının toplumsal krizlere yol açan yapısını gözler önüne sererek geleneksel ahlak anlayışının ön plana alındığı bir romandır.

Romanın merkezinde yer alan Ali Bey ve Mahpeyker ilişkisi, efendi ahlakı ile köle ahlakı arasındaki çatışmanın birey üzerindeki çelişkili etkilerini anlamak açısından kritik bir çerçeve sunar. Ali Bey, geleneksel ahlak ile modernist ahlak anlayışı arasında sıkışan bir tip olarak Osmanlı toplumunun yaşadığı ikilemi temsil eder. O, yeni kültürel kodlarla şekillenen düşünceleriyle harekete geçse de bu çaba felaketle sonuçlanır. Namık Kemal'in ahlak temelli sorgulamalarının merkezi kişisi olan Mahpeyker, Nietzsche'nin köle ahlakı bağlamında değerlendirildiğinde toplum tarafından dışlanmış olmanın getirdiği hınç duygusunu içselleştiren ve bu duygunun güdümünde hareket eden bir tip olarak öne çıkar. Romanın finali, efendi-köle ahlakı çatışmasının en belirgin şekilde görünür olduğu andır. Hınç duygusunun refakatinde Dilaşup'un ölümü ve nihayetinde Ali Bey'in Mahpeyker'i öldürmesi, geleneksel ahlak anlayışının modernist ahlak anlayışını ortadan kaldırması olarak okunabilir. Ancak burada Namık Kemal'in sunduğu yapı, yalnızca modernist ahlak anlayışının yok edilmesi değildir. Geleneksel etik değerler çerçevesinde ahlakî ve toplumsal düzenin yeniden inşa edilmesini öne sürer.

Ali Bey'in annesi Fatma Hanım ve Dilaşup karakterleri, bu düzenin idealize edilmiş temsilcidir. Fatma Hanım, geleneksel Osmanlı ahlakının ve toplumsal normların koruyucusu olarak oğlunu modernist ahlak anlayışının etik krizlerinden uzak tutmaya çalışan bir tipken, Dilaşup Osmanlı toplumunun ideal kadın figürünü temsil eder. Mahpeyker'in ahlaki çöküşü ve hınç duygusuyla hareket etmesi ise onun modernist ahlak anlayışının bir yansımasıdır.

Sonuç olarak *İntibah*, yalnızca bireysel tutkuların ve ahlaki krizlerin anlatıldığı bir roman değil; aynı zamanda Osmanlı modernleşmesi sürecinde değişen toplumsal düzene yönelik ahlaki temelli çözüm önerileri sunan bir metindir. Roman, modernist ahlak anlayışının etik ve duygusal yönlerine dair önemli bir tartışma açarken Osmanlı'daki birey ve toplum üzerindeki etkilerini anlamak için kritik bir referans noktası oluşturur.

Extended Abstract

This article discusses the transformation of ethical values through a literary text by analyzing the novel *Intibah* by Namık Kemal, one of the founding thinkers of Ottoman-Turkish modernization in the Tanzimat period, within the framework of Friedrich Nietzsche's concepts of "master-slave morality" and "ressentiment." This study examines the moral crises that the Ottoman society faced during the modernization process in the context of value conflicts that emerged at the individual and social levels. It is emphasized that Namık Kemal positions literature not only as an esthetic field but also as a tool for the production of moral consciousness and social values.

The effects of modernization on Ottoman society were not limited to institutional or political transformations; it also radically affected the ethical attitudes and values of the individual. In this context, *Intibah* reveals the moral crisis of the individual through emotions such as love, betrayal and resentment. Mahpeyker, one of the characters of the novel, is a concrete representation of "slave morality" and resentment as defined by Nietzsche. Mahpeyker's individual tragedy is read not only as an ethical deviation but also as a reflection of the transformative and destructive effect of Tanzimat modernization on the individual. Her resentment is the product of a reactive position directed against an external authority on a moral ground that has lost its power and cannot produce value.

The character of Dilaşup, on the other hand, represents traditional Ottoman values and is characterized by virtues such as loyalty, innocence and chastity. Dilaşup's ethical stance prioritizes social responsibility over individual autonomy, showing that morality is shaped on a historical-social basis rather than an internal one. On the other hand, the character of Ali Bey is an intermediate figure who vacillates between these two contrasting moral structures and represents the wounded consciousness of Ottoman society in a transitional period. His dramatic confusion points to the state of emptiness and directionlessness created in the individual by the break with the traditional value system.

The article analyzes the emotional worlds of the characters in *Intibah* and the structural transformations behind their ethical choices based on Nietzsche's theoretical framework that associates "master morality" with subjects who have the power to create their own values and "slave morality" with individuals who have lost the power of action and can only create their own value by negating the other. In particular, Mahpeyker's resentment is not only an individual desire for revenge but also the product of a deep ontological rupture created by the feeling of social exclusion and humiliation. The central theme of Namık Kemal's novel, "moral decadence," is read not only through individual weaknesses or corruption but also through the epistemological and cul-

tural ruptures that Ottoman society faced in the process of modernization. In this context, İntibah has been evaluated as an ethical text that questions the moral dimension of modernization beyond being a novel of manners in the classical sense.

However, the study does not only focus on the content of the novel. It also discusses the capacity of literature to shape the emotional world of the individual and produce social consciousness. In this respect, Namık Kemal's literary production embodies both a cultural reaction to the modernization process and an alternative moral discourse. Therefore, the literature is constructed here not as a passive field of transmission, but as a field of critical possibilities.

Moreover, the study draws attention to how the emotional worlds of the novel's characters -especially resentment- are shaped by the historical and ideological contexts of the period. The affective states in the novel are analyzed not only as individual fluctuations but also as cultural manifestations of a society undergoing a radical transformation. Situating these emotional reactions within the framework of Nietzsche's critique of morality contributes to the understanding of how Tanzimat-era literature responded to the tensions of modernization. This approach also contributes to the field of emotion studies, which is becoming increasingly important in literary studies, and evaluates emotions as the main indicators of historical and moral transformation in the Ottoman context.

In conclusion, this study aims to reveal the relationship between literature and philosophy, the individual and society, and emotion and morality in a multi-layered manner by interpreting the moral transformations in modern Ottoman society through Nietzsche's theoretical framework through Namık Kemal's novel İntibah. The characters of the novel are considered not only as fictional figures but also as representations of the ethical ruptures created by modernization in the individual and society. In this context, the main thesis of the study is that the ethical transformations brought about by Tanzimat modernization lead to various conflicts in the emotional world of individuals and that Namık Kemal opens up the moral dimensions of this transformation for discussion through his novel İntibah.

Yapay Zeka Kullanımı: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde yapay zeka tabanlı herhangi bir araç veya uygulama kullanılmamıştır. Çalışmanın tüm içeriği, yazar(lar) tarafından bilimsel araştırma yöntemleri ve akademik etik ilkelere uygun şekilde üretilmiştir.

Use of Artificial Intelligence: No artificial intelligence-based tools or applications were used in this research process. The entire content of this study was created by the author(s) in accordance with scientific research methods and academic ethical principles."

Kaynakça

- Adorno, W. T ve Horkheimer, M. (2014). *Aydınlanmanın Diyalektiği*, çev. Nihat Ülner, Elif Öztarhan Karadoğan. İstanbul: Kabalıcı Yayınları.
- Aktaş, Ş. (1993). “Namık Kemal ve İnsan”, *Doğumunun Yüzelli Yılında Namık Kemal* içinde, 1-12. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.
- Aktaş, Ş. (2021). “Roman Hakkında”, *İntibah* içinde, haz. Prof. Dr. Yakup Çelik. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Akün, Ö. F. (2006). “Nâmık Kemal”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* içinde, 32: 361-378. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Akyüz, K. (1995). *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, İstanbul: İnkilâp Kitapevi.
- Argunşah, H. (2006). “Tanzimat’tan II. Meşrutiyet’e Türk Romanı”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 4/8: 23-100, erişim tarihi 14 Kasım 2024.
- Deleuze, G. (2016). *Nietzsche ve Felsefe*, Çev. Ferhat Taylan. İstanbul: Norgunk Yayıncılık.
- Dino, G. (2008). *Türk Romanının Doğuşu*, İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Doğan, İ. E. (2022). “Nietzsche, Hınç, Tinsel Yazgı”, *Cogito*, 107: 8-18.
- Enginün, İ. ve Kerman, Z. (2011). “İntibah Mukaddimesi”, *Yeni Türk Edebiyatı Metinleri -4- Eser Tanıtma ve Önsözler (1860-1923)* içinde, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Enginün, İ. ve Kerman, Z. (2011). “Mukaddime-i Celâl”, *Yeni Türk Edebiyatı Metinleri -4- Eser Tanıtma ve Önsözler (1860-1923)* içinde, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Göçgün, Ö. (2009). *Edebiyat ve Fikir Dünyamızda: Namık Kemal - Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Eserlerinden Açıklamalı Seçmeler-*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Gür, İ. (2010). “İntibah Romanında Modern İnsan Arayışı”, *Doğumunun 170. Yılında Uluslararası Namık Kemal Sempozyumu (20-22 Aralık) Bildiriler* içinde 571-578. ed. Orhan Kemal Tavukçu-Ali Tibe. Tekirdağ: Bizim Büro Basımevi.
- Kant, I. (2015). *Seçilmiş Yazılar*, çev. Nejat Bozkurt. Bursa: Sentez Yayınları
- Kaplan, M. (1948). *Namık Kemal Hayatı ve Eserleri*, İstanbul: İbrahim Horoz Basımevi.
- Kaplan, M. (2004). *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 3-Tip Tahlilleri*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Karatekel, E. (2016). “Ahlâkın Soykütüğünde Hınç Duygusu”, *Doğu Batı*, 77:181-192.
- Korkmaz, R. (2007). “Yeni Türk Edebiyatına Giriş”, *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı 1839-2000* içinde. 13-42. ed. Ramazan Korkmaz. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Kudret, C. (1977). *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman 1*, İstanbul: Varlık Yayınları.
- Kürüm, E. (2021). “Sergüzeşt-i Ali Bey Yahut Sergüzeşt-i Âli-i Osman Siyasi Bir Roman Olarak İntibah”, *Türkiyat Mecmuası*, 31/1:281-299, erişim tarihi 1 Ekim 2024. DOI: 10.26650/iuturkiyat.796914
- Moran, B. (2012). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1 - Ahmet Mithat’tan A. H. Tanpınar’a*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Namık Kemal. (2019). “Son Pışmanlık-İntibah”, *Yeni Türk Edebiyatında Önsözler* içinde (s. 47-56). ed. Hakan Sazyek ve Esra Sazyek. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Namık Kemal. (2021). *İntibah*. haz. Prof. Dr. Yakup Çelik. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Newman, S. (2022). “Hınç Siyaseti ve Gönüllü Kölelik Üzerine”, çev. Bülent O. Doğan. *Cogito*, 107: 121-138.
- Nietzsche, F. (2020). *Ecce Homo*, çev. İsmet Zeki Eyuboğlu. İstanbul: Say Yayınları.
- Nietzsche, F. (2024). *Ahlâkın Soykütüğü Üzerine*, çev. Ahmet İnam. İstanbul: Say Yayınları.
- Okay, M. O. (2018). *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Polat, A. (2017). “Namık Kemal’de Ahlaki Kaygı Temelli Metinleştirme: İntibah ve Ahlâk-ı Alâî”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 6/3: 1564-1573, erişim 14 Eylül 2024. <https://doi.org/10.7884/teke.3948>

- Reyhanoğulları, G. (2015). “Namık Kemal ve Mehpeyker Bağlamında İntibah'ı Yeniden Okumak”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8/36:209-216, erişim 25 Ekim 2024. DOI: 10.17719/jisr.2015369501
- Sevim, G. (2016). “İntibah Romanında Yapı ve İzlek”, *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2/2: 73-97, erişim tarihi 12 Ekim 2024.
- Tanpınar, A. H. (2003). *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Çağlayan Kitabevi.
- Tanpınar, A. H. (2014). *Edebiyat Üzerine Makaleler*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Touraine, A. (2018). *Modernliğin Eleştirisi*, çev. Hülya Uğur Tanrıöver. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Uçman, A. (2011). “Namık Kemal”, *Tanzimat Edebiyatı* içinde, ed. İsmail Parlatır. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ure, M. (2022). “Hınç/Ressentiment”, çev. Bülent O. Doğan, *Cogito*, 107: 19-48.